

วิถีชีวิตของผู้ประกอบการรายย่อยบนชายหาดบางแสน : วิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยชุมชน *

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ร.ด. **

จุฑามาศ ไชยรบ ***

๑. ความสำคัญของปัญหาวิจัย

ชายหาดบางแสนได้รับความนิยมว่าเป็นสถานที่ตากอากาศมาตั้งแต่มีการปรับปรุงถนนระหว่างกรุงเทพฯ-ชลบุรีให้สะดวกต่อการเดินทางในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง หลังจากนั้นชายหาดบางแสนได้พัฒนาผ่านขั้นตอนจากการเป็นชายหาดของชนชั้นนำมาเป็นชายหาดของมวลชนในปัจจุบัน ข้อมูลในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ พบว่ามีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชายหาดบางแสนมากกว่า ๑ ล้านคนต่อปี และสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนเกือบ ๑,๕๐๐ ล้านบาท (บริษัทมหาชนคอลเลกชันส์ จำกัด, ๒๕๔๔, หน้า ๔-๑๑)

จากความนิยมมาเที่ยวตากอากาศของคนไทยทั่วไปทำให้ชายหาดบางแสนเติบโต

กลายมาเป็นแหล่งทำกินที่สำคัญของคนในท้องถิ่น ดังนั้น ในท้องถิ่นซึ่งแต่เดิมประกอบอาชีพประมงเป็นหลักนอกเหนือจากการทำสวนมะพร้าว ฟาร์มกุ้ง หรือโรงน้ำปลา ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นอาชีพที่เกี่ยวกับชายหาด ไม่ว่าจะเป็นอาชีพการให้เช่าห่วงยาง การให้เช่าเก้าอี้ผ้าใบ การขายอาหารและเครื่องดื่ม การขายไม้ย่างและส้มตำ การรับจ้างถ่ายรูป การจำหน่ายของที่ระลึก การให้เช่ารถจักรยานหรือเรือ การขายขนมและผลไม้ต่าง ๆ

อาชีพบนชายหาดบางแสนเป็นการประกอบการที่มีทั้งการลงทุนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดย่อม การประกอบการขนาดใหญ่ ได้แก่ การประกอบการโรงงาน บ้านพัก

* การวิจัยนี้ดำเนินการในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๕

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา และประธานหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยบูรพา

*** อาจารย์พิเศษ ภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ตากอากาศ และร้านอาหารทะเล ส่วนการประกอบการขนาดกลาง ได้แก่ แก้วน้ำ ผ้าใบ ห่วงยาง แฝงลอยขายอาหาร ส่วนที่เหลือส่วนใหญ่เป็นการหาบเร่ขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามชายหาด ซึ่งถือได้ว่าเป็นการประกอบการขนาดย่อม

อาชีพและการประกอบการบนชายหาดบางแสน ได้นำมาซึ่งความมั่งคั่งต่อผู้คนที่เกี่ยวข้องกับชายหาดบางแสนมาเป็นเวลานาน แต่ความมั่งคั่งไม่ได้กระจายอย่างเท่าเทียมกัน เนื่องจากมีความแตกต่างระหว่างผู้ประกอบการในเรื่องขนาดการลงทุนและโอกาสในการเข้าถึงความมั่งคั่ง จากการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการขนาดใหญ่ (เช่น ร้านอาหารซีฟู้ด) ได้รับความมั่งคั่งส่วนใหญ่จากความเจริญของชายหาดบางแสน แต่กลุ่มผู้ประกอบการขนาดย่อมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองต่ำกว่ากลุ่มอื่น ๆ ในบางแสนโดยเปรียบเทียบ ดังนั้น กลุ่มเหล่านี้จึงย่อมได้รับผลจากความเจริญของบางแสนน้อยกว่าผู้ประกอบการขนาดใหญ่ ในบรรดาผู้ประกอบการขนาดย่อม กลุ่มที่ถือว่ามีสถานภาพต่ำกว่ากลุ่มอื่น ได้แก่ กลุ่มพ่อค้าแม่ค้ารายย่อยตามชายหาด

กลุ่มพ่อค้าแม่ค้ารายย่อยบนชายหาดบางแสนเป็นกลุ่มประกอบการของท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่และดำเนินชีวิตโดยการหาบเร่ขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ ตั้งแต่ กุ้ง หอย ปู ปลา ส้มตำ ผลไม้ ข้าวหลาม ขนมจาก ของที่ระลึก เครื่องดื่ม สลากกินแบ่งรัฐบาล กระดาษทิชชู ตลอดจนของขบเคี้ยว ซึ่งการวิจัยนี้เรียกว่า “กลุ่มหาบเร่” ดังนั้น ในท่ามกลางความเจริญของชายหาดบางแสน กลุ่มหาบเร่เหล่านี้จึงถือได้ว่าเป็นตัวแทน

ของคนท้องถิ่นส่วนใหญ่ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับความมั่งคั่งที่บางแสนได้รับ

การวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาถึงวิถีการดำรงชีวิตของผู้ประกอบการรายย่อยที่จะเรียกว่า คนหาบเร่ขายหาดบางแสนว่ามีสภาพการดำรงชีวิตอย่างไร ได้รับสวัสดิการความช่วยเหลือจากราชการหรือไม่ และควรจัดการสวัสดิการแก่กลุ่มหาบเร่อย่างไร ผู้วิจัยคาดหวังว่าผลการวิจัยจะช่วยเปิดเผยให้เห็นชีวิตของคนจนและด้อยโอกาสบนชายหาดบางแสนและจะนำไปสู่การพัฒนาาระบบสวัสดิการที่เหมาะสมต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๑. เพื่อศึกษาถึงสภาพชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มหาบเร่ขายหาดบางแสน

๒. เพื่อศึกษาบทบาทของรัฐในการจัดระบบสวัสดิการต่อกลุ่มหาบเร่บนชายหาดบางแสน

๓. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการสวัสดิการแก่กลุ่มหาบเร่ขายหาดบางแสน

๓. วิธีการศึกษา

การศึกษาจะใช้การศึกษาหลากหลายวิธีเพื่อวิเคราะห์ภาพรวมของกลุ่มหาบเร่บนชายหาดบางแสนในขณะเดียวกันจะวิเคราะห์กระบวนการที่เป็นภาพเจาะลึกด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการศึกษา ดังนี้

๓.๑ การสำรวจ

การสำรวจมุ่งศึกษาภาพรวมทั้งหมดของชีวิตกลุ่มหาบเร่บางแสน ซึ่งจะทำให้กรณีศึกษาครอบคลุมหาบเร่อย่างแท้จริง

จากข้อมูลของเทศบาลตำบลแสนสุข พบว่า มีกลุ่มหาบเร่ทั้งหมดบนหาดบางแสน ๗๔๓ ราย ดังนั้น ในการสำรวจให้ครอบคลุมประชากรตามแนวคิดทาร์ ยามาเน่ ควรใช้กลุ่มตัวอย่าง ๒๕๘ ราย ซึ่งจะทำให้มีความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่าง (Sampling Error) ภายใต้อัตราความเชื่อมั่น ๙๕% ที่รับกันได้ทั่วไปทาง

สังคมศาสตร์ คือ ๐.๐๕%

นอกจากนี้ กลุ่มหาบเร่ประกอบด้วยพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่ประเภทต่าง ๆ ที่หลากหลาย ดังนั้น ในการสำรวจภาพรวมจึงได้กระจายแบบสำรวจ (ตามภาคผนวกที่ ๑) โดยเทคนิคการสุ่มตัวอย่างให้ตกในกลุ่มต่างๆ ตามสัดส่วนที่เหมาะสม (Proportional Random Sampling) คือ

ประเภทกลุ่มหาบเร่	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
๑. อาหารทะเล	๓๐๒	๑๐๖
๒. ส้มตำและยำ	๑๑๑	๓๕
๓. ผลไม้	๕๖	๓๔
๔. ข้าวหลาม ขนมจากมะพร้าว	๓๕	๒๘
๕. ของที่ระลึก	๔๘	๑๗
๖. อาหารทะเลแห้ง	๓๕	๑๔
๗. เครื่องดื่ม	๕	๓
๘. ของเบ็ดเสร็จ	๕๐	๑๘
รวม	๗๓๔	๒๕๕

๓.๒ การสัมภาษณ์เจาะลึก

การสัมภาษณ์เจาะลึกมุ่งศึกษากระบวนการดำรงชีวิตของหาบเร่บางแสนเพื่อให้ภาพระดับลึกเกี่ยวกับปัญหาความจน ความด้อยโอกาสและการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐ

ในการสัมภาษณ์เจาะลึกจะอาศัยผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ในฐานะตัวแทนของข้อมูลที่ศึกษา การเลือกให้ข้อมูลหลักจะพิจารณาตามอาชีพย่อยภายในกลุ่มหาบเร่โดยผู้ศึกษาจะลงไปสำรวจเบื้องต้นเพื่อเลือกผู้ให้

ข้อมูลที่เหมาะสม ขณะเดียวกันก็จะเป็นการสร้างความไว้วางใจในการให้ข้อมูล (Rapport) ด้วย

๓.๓ การสนทนากลุ่ม (Focus-Group Discussion)

การสัมภาษณ์กลุ่มโดยใช้สนทนากลุ่มศึกษาเกี่ยวกับสภาพการเข้าถึงระบบสวัสดิการของรัฐในกลุ่มหาบเร่บางแสน รวมถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับทางออกของปัญหา โดยจัดให้ผู้หาบเร่เข้าร่วมสนทนา ๕ คน

ผู้ศึกษาได้เลือกกลุ่มหาบเร่ในหมู่บ้าน
โชคดีของเทศบาลแสนสุขเป็นกลุ่มสนทนา ซึ่ง
กลุ่มดังกล่าวถือได้ว่าเป็นกลุ่มระดับล่างของ
บางแสน เนื่องจากเป็นคนจนที่บุกรุกที่ดินของ
เทศบาลแสนสุขและได้รับการอพยพจากที่เดิม
มาอยู่ที่หมู่บ้านโชคดีโดยการดำเนินการของ
เทศบาล

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อมุ่งตอบ
วัตถุประสงค์ของการศึกษาจะอาศัยการตีความ
ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองผสมผสานกับการ
วิเคราะห์ปรากฏการณ์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา

๔. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๔.๑ คาดว่ากรณีศึกษาจะช่วยสะท้อน
ให้เห็นชีวิตของกลุ่มหาบเร่รายย่อยที่ประกอบ
อาชีพบนชายหาดท่องเที่ยว รวมถึงการเข้าถึง
สวัสดิการของรัฐ

๔.๒ คาดว่ากรณีศึกษาจะเป็นประโยชน์
ในการเสนอแนะแนวทางการจัดสวัสดิการ
สำหรับกลุ่มหาบเร่บนชายหาดต่อเทศบาลเมือง
แสนสุขและรัฐบาลในลำดับต่อไป

๕. ผลการศึกษา

ในการศึกษาวิธีการดำรงชีวิตของกลุ่ม
หาบเร่ชายหาดบางแสนจะนำเสนอผลการ
วิเคราะห์เป็น ๔ หัวข้อ คือ

๕.๑ ภูมิหลังของบางแสน

๕.๒ กลุ่มหาบเร่บนหาดบางแสน
คือ ใคร

๕.๓ ชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมของ

กลุ่มหาบเร่

๕.๔ บทบาทของรัฐในการเข้าถึง
สวัสดิการ

๕.๑ ภูมิหลังของบางแสน

หาดบางแสนเป็นชายหาดเพื่อการ
ท่องเที่ยวของเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอเมือง
จังหวัดชลบุรี ชายหาดมีพื้นที่ครอบคลุมบ้าน
บางแสน บ้านหาดวนนภา และบ้านแหลม
แท่น โดยชายหาดจะอยู่ห่างจากตัวเมืองชลบุรี
ประมาณ ๑๓ กิโลเมตร

หาดบางแสนได้รับความนิยมว่าเป็น
สถานที่ตากอากาศ ตั้งแต่มีการปรับปรุงถนน
ระหว่างกรุงเทพฯ-ชลบุรี ให้สะดวกต่อการ
เดินทางในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม
ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง

ในอดีตก่อนหน้าที่บางแสนจะได้รับ
ความนิยมนั้น ชายหาดแถบชายฝั่งทะเลตะวันออก
อาจมีฐานะเพียงสถานที่ตากอากาศส่วน
พระองค์ กล่าวคือ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงให้
อ่างศิลาเป็นบ้านพักตากอากาศสำหรับการฟื้นฟู
สุขภาพของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้ามัทนา
ได้รับความนิยมนิยามในหมู่ฝรั่งที่เจ็บป่วยและพระ
บรมวงศานุวงศ์มากขึ้น รัชกาลที่ ๕ จึงดำริให้มี
การก่อสร้างตึกมหาราช และตึกมหาราชินีเป็น
อาคารถาวรมาจนถึงปัจจุบัน (ภารดี มหาจันทร์,
๒๕๓๕, หน้า ๒๖-๓๒)

หลังจากรัชกาลที่ ๕ ยังได้มีการขยาย
สถานที่ตากอากาศส่วนพระองค์ไปพื้นที่อื่น
เขตชายฝั่งทะเลตะวันออกพื้นที่ที่สำคัญก็คือ
การสร้างสถานที่ที่เป็นพระราชฐานตากอากาศ

ที่เกาะสีชัง (การดี มหาจันทร์, ๒๕๓๕, หน้า ๓๓-๓๕)

ความนิยมหาดบางแสนในฐานะสถานที่ตากอากาศเริ่มต้นมาจากการเป็นหาดของชนชั้นนำ กล่าวคือ ชนชั้นนำข้าราชการในยุคอำมาตยาธิปไตยนิยมมาพักผ่อนตากอากาศที่หาดบางแสน ความนิยมดังกล่าวสามารถพบหลักฐานอย่างชัดเจนหลายประการ เช่น กฎหมายเขสามุขของจอมพล ป.พิบูลสงคราม บ้านแหลมแท่นของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หรือบ้านเข็ดขิดเลขของพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นต้น

ความเป็นชายหาดมวลชนของบางแสนเป็นผลมาจากพฤติกรรมเลียนแบบ (Demonstration Effect) ของประชาชนคนไทย จนมีเพลงลูกทุ่งที่อุปติของสุรพล สมบัติเจริญ เกี่ยวกับหาดบางแสนในช่วงทศวรรษ ๒๕๐๐

ในฐานะที่เป็นหาดมวลชน การท่องเที่ยวบางแสนได้กลายมาเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญของภาคตะวันออก เนื่องจากหาดบางแสนอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครที่เป็นเมืองหลวงของประเทศไทย ดังนั้น จึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวกต่อการเดินทางของคนไทยส่วนใหญ่ โดยเฉพาะตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นมา จะพบว่า สถิตินักท่องเที่ยวที่เข้ามาบางแสนได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในวันหยุดเฉลี่ยประมาณวันละ ๑๕,๐๖๘ คน

การหลั่งไหลเข้ามาของนักท่องเที่ยวทำให้บางแสนต้องประสบกับปัญหาสภาพแวดล้อม เช่น ความสกปรกของน้ำทะเล ขยะล้นชายหาด ดังนั้น หาดบางแสนจึงเข้าสู่ยุคตกต่ำ

ของการท่องเที่ยวจนกระทั่งนายสมชาย คุณปลื้ม (ก้านนเปี๊ยะ) เข้ามาบริหารเทศบาลเมืองแสนสุข ในฐานะนายกเทศมนตรี โดยเริ่มดำเนินการปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมหาดบางแสนโดยให้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการวิจัยและเสนอแนะมาตรการปรับปรุง (เพ็งอ้าง) การฟื้นฟูหาดบางแสนของก้านนเปี๊ยะได้รับการยอมรับจากสมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย โดยได้ให้รางวัลแก่เทศบาลแสนสุข ๓ ปีซ้อน

หลังจากฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม หาดบางแสนกลับมาได้รับความนิยมอีกครั้งหนึ่ง กล่าวคือ สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ประมาณการจำนวนท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวบางแสนในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๔๓ ว่ามีอัตราเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ ๔.๑๖ (กองวิชาการและแผนงานเทศบาลตำบลแสนสุข, ม.ป.ป., หน้า ๑-๗)

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พบว่า มีผู้มาเที่ยวบางแสนทั้งสิ้น ๑,๐๕๖,๒๗๘ คน ส่วนหนึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่มาพักที่บางแสนโดยเฉลี่ย ๑.๓๓ และมีการใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าที่พัก ความบันเทิง การซื้อสินค้าและของที่ระลึกเป็นเงินถึง ๕๕๗.๕๔ ล้านบาท ส่วนที่เหลือเป็นนักท่องเที่ยวทัศนอาจรอีก ๖๐๔,๔๑๓ คน ซึ่งมาใช้จ่ายบางแสนถึง ๕๒๗.๕๑ ล้านบาท รวมแล้วบางแสนมีรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งสิ้น ๑,๔๘๕.๔๕ ล้านบาท (กองวิชาการและแผนงานเทศบาลตำบลแสนสุข, ม.ป.ป., หน้า ๑-๗)

ความมั่งคั่งที่ชายหาดบางแสนสร้างขึ้น

ปีละเป็นพัน ๆ ล้านบาท มีผู้ได้รับผลประโยชน์มากมายหลากหลายกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชายหาด ผู้ประกอบการบนชายหาดบางแสนสามารถแบ่งออกได้หลายระดับ ทั้งผู้ประกอบการขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และผู้ประกอบการรายย่อย เมื่อพิจารณาจากเงินลงทุน

โดยภาพรวมแล้วผู้ประกอบการบนชายหาดบางแสน เทศบาลเมืองแสนสุขจะแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑. กลุ่มผู้ประกอบการโรงแรม
๒. กลุ่มผู้ประกอบการบ้านพักตากอากาศ
๓. กลุ่มผู้ประกอบการร้านอาหาร
๔. กลุ่มผู้ประกอบการช่างภาพ
๕. กลุ่มผู้ประกอบการไถ่ย่าง
๖. กลุ่มผู้ประกอบการเก้าอี้ผ้าใบ
๗. กลุ่มผู้ประกอบการห่วงยางและ/หรือการใช้เรือและรถจักรยาน
๘. กลุ่มผู้ประกอบการแผงลอยจำหน่ายอาหาร
๙. กลุ่มผู้ประกอบการล้อเลื่อน
๑๐. กลุ่มผู้ประกอบการหาบเร่

กลุ่มผู้ประกอบการตั้งแต่ประเภท ๑ ถึง ๓ ถือว่าเป็นผู้ประกอบการขนาดใหญ่ ส่วนผู้ประกอบการขนาดกลาง ได้แก่ ประเภท ๖ ถึง ๙ นั้น ไม่อาจถือว่าเป็นผู้ประกอบการรายย่อยได้ เนื่องจากเป็นกิจการที่มีการลงทุนสูงและมีการจ้างแรงงาน ซึ่งมีคนบางกลุ่มเท่านั้นจะสามารถดำเนินการได้ เช่น การประกอบการเก้าอี้ผ้าใบ

นั้นจะมีการ “เช่า” ล้อละ ๓-๔ ล้านบาท ทั้งที่ ต้องมีการต่อสัญญากับเทศบาลเมืองแสนสุข ทุกปี การลงทุนเช่นนี้กลุ่มพ่อค้าแม่ค้ารายย่อยไม่สามารถลงทุนได้

กลุ่มพ่อค้าแม่ค้ารายย่อยแสวงหาส่วนแบ่งความมั่งคั่งจากความสำเร็จของชายหาดบางแสนโดยการประกอบการหาบเร่หรือ “หาบแช่” ในกรณีที่ไม่เดินขายของ กลุ่มหาบเร่บนชายหาดในปัจจุบันมีทั้งสิ้น ๗๓๔ ราย ตามข้อมูลเทศบาลเมืองแสนสุข ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบในการออกใบอนุญาตการหาบเร่บนชายหาดบางแสนและต่อสัญญาทุกปี เราสามารถแบ่งกลุ่มหาบเร่ออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑. อาหารทะเล ๓๐๒ ราย คิดเป็นร้อยละ ๔๒
 ๒. ส้มตำและยำ ๑๑๑ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๖
 ๓. ผลไม้ ๙๖ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๓
 ๔. ข้าวหลาม ขนมจาก และมะพร้าว ๗๑ ราย คิดเป็นร้อยละ ๑๑
 ๕. ของที่ระลึก ๔๘ ราย คิดเป็นร้อยละ ๗
 ๖. อาหารทะเลแห้ง ๓๕ ราย คิดเป็นร้อยละ ๕
 ๗. เครื่องดื่ม ๙ ราย คิดเป็นร้อยละ ๓
 ๘. ของเบ็ดเตล็ด เช่น สลากกินแบ่งรัฐบาล กระดาษทิชชู ขนมขบเคี้ยว ๕๐ ราย คิดรวมทั้งสิ้นเป็นร้อยละ ๗
- ๕.๒ กลุ่มหาบเร่บนชายหาดบางแสน คือใคร ?

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มหาบเร่ส่วน

ใหญ่เป็นหญิงถึง ร้อยละ ๘๕ ซึ่งสัดส่วนเช่นนี้เป็นลักษณะที่แตกต่างจากอดีต คือ กลุ่มหาบเร่ทั้งหมดล้วนเป็นหญิง เนื่องจากในอดีตมีการแบ่งงานกันทำตามความแตกต่างทางเพศอย่างชัดเจน ได้แก่ ผู้หญิงจะทำงานหาบเร่ซึ่งถือเป็น “เรื่องลูกจิก” ในขณะที่ผู้ชายจะไปทำงานที่ต้องอาศัยแรงงานมาก เช่น การให้เช่าเรือ แก้อีผ้าใบ ห่วงยาง

ในปัจจุบันจะพบว่า มีผู้ชายมาทำงานหาบเร่ถึง ร้อยละ ๑๕ เพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจที่บีบบังคับ ดังนั้น ผู้ชาย “เดี๋ยวนี้ไม่อาย เพราะโรงงานไม่ค่อยมี” หรือ “เศรษฐกิจไม่ดี บ้านต้องเช่า ข้าวต้องซื้อ คิดปัจจัยที่ ๕” โดย “มาแทนเมีย เพราะสามารถใช้ใบอนุญาตหาบเร่ร่วมกันได้”

ในแง่อายุพบว่า กลุ่มหาบเร่ส่วนใหญ่ถึง ร้อยละ ๘๒.๖ มีอายุระหว่าง ๒๐-๖๐ ปี ซึ่งถือว่าอยู่ในวัยที่สะดวก คล่องแคล่วและมีความพร้อมในการเดินขายของมากกว่ากลุ่มคนในวัยอื่น

ผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป ยังมาทำงานหาบเร่ ร้อยละ ๓.๕ โดยมักจะขายของเบา ๆ เช่น แคปหมู กระดาษทิชชู ข้าวเกรียบ หรือขายในลักษณะ “หาบแช่” คือ ขายอยู่กับที่ในกรณีที่ขายของหนัก เช่น กรณีขายกระชัง ผลัดค้าอายุ ๗๑ ปีแล้ว แต่ยังนั่งขายปลาหมึกย่างและขนมจาก ขายกระชังให้สัมผัสว่าไม่ชอบอยู่บ้านเลย ๆ เพราะเคยขายข้าวหลามมาก่อน ปัจจุบัน ขายปลาหมึกย่างและขายขนมจากเฉพาะวันเสาร์และอาทิตย์ ซึ่งทำให้มีรายได้ตกเดือนละ ๔-๕ พันบาท ขายกระชังเอาเงินส่วนใหญ่ไปเล่นหวย

เพราะลูก ๆ ช่วยเหลือเรื่องการกินอยู่ทั้งหมด

ส่วนกลุ่มหาบเร่ที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีเพียง ร้อยละ ๓.๕ ซึ่งต้องเป็นผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี เพราะเทศบาลจะอนุญาตให้คนที่มิบัตรประชาชนแล้วเท่านั้นมาทำงานหาบเร่บนชายหาดบางแสนได้

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงแล้วจะพบว่า มีเด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี มาขายของในรูปแบบต่าง ๆ เริ่มจากลูกหลานที่มาช่วยพ่อแม่หาบเร่ขายของโดยหวังว่าจะได้แบ่งเปอร์เซ็นต์มาเป็นค่าขนม เด็กนักเรียนพวกนี้จะขายของเบา ๆ ในวันเสาร์และอาทิตย์ส่วนใหญ่

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มเด็กนอกกระบบโรงเรียนที่มาขายของเป็นอาชีพ เด็กเหล่านี้ได้รับการจัดตั้งโดยผู้ใหญ่ และมาจากพื้นที่นอกเมืองแสนสุข เช่น จากอำเภอบางพระ เขาแดง อ่อน อำเภอสรรพยา หรือที่เพชรบูรณ์ในตัวเมืองชลบุรี กลุ่มเด็กเหล่านี้ถูกมองจากเจ้าหน้าที่เทศกิจของเทศบาลเมืองแสนสุขว่าสร้างปัญหาหลายอย่างเช่น การลักขโมย การขายยาบ้า หรือการขายตัวบนชายหาด เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาภาพรวมจะพบว่า จากความเข้มงวดของเทศบาลเมืองแสนสุขทำให้ไม่ค่อยพบปรากฏการณ์ของการขายยาบ้าหรือการขายตัวบนชายหาดอย่างเด่นชัด

การพิจารณาในแง่สถานที่ตั้งของที่พักอาศัยจะพบว่า กลุ่มหาบเร่บนชายหาดบางแสนส่วนใหญ่ถึง ๗๘.๘% อยู่ในเขตเทศบาลเมืองแสนสุข ที่เหลือพักอยู่ในเขตตำบลอ่างศิลา ตำบลเหมือง ตำบลเสม็ด และห้วยกะปิ

คนนอกท้องถิ่นที่มาหาบเร่ขายของ ส่วนใหญ่มาจากภาคอีสานซึ่งมักเป็นกลุ่ม ๆ และขายของชนิดเดียวกัน เหมือน ๆ กัน เช่น กลุ่มขายไข่ปิ้ง สลากกินแบ่งรัฐบาล หรือตะบก คนเหล่านี้มักจะมาขายของในช่วงเวลาว่างจากการทำนา และมีการเช่าที่พักอาศัยรวมกันเพื่อลดค่าใช้จ่าย การมาเป็นพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่บนชายหาดบางแสน ซึ่งคนกลุ่มนี้มีจุดมุ่งหมายโดยตรงที่จะมาหาเงินส่งกลับไปให้ครอบครัวที่ต่างจังหวัด

คนต่างจังหวัดสามารถมีบัตรอนุญาตหาบเร่บนชายหาดบางแสนได้ ถ้าเป็นผู้มีทะเบียนอยู่ในจังหวัดชลบุรี ในกรณีที่ไม่มียุติบัตรบ้านในจังหวัดชลบุรี คนเหล่านี้บางกลุ่มก็ยังสามารถมีบัตรอนุญาตได้ถ้าขายของบนชายหาดมาก่อนที่เทศบาลเมืองแสนสุขจะเข้ามาจัดระเบียบอย่างเป็นทางการ ในแง่สถานที่ประกอบอาชีพของผู้ประกอบการรายย่อยพบว่า กลุ่มหาบเร่ร้อยละ ๕๓.๓ ขายของเฉพาะบริเวณชายหาดบางแสนอย่างเดียว หมายความว่า เกือบทั้งหมดถือว่าชายหาดเป็นแหล่งการหารายได้หลักของชีวิต นอกจากนี้ กลุ่มหาบเร่ ร้อยละ ๑.๖ ไปขายของที่อื่น นอกเหนือจากขายที่ชายหาดบางแสน โดยเฉพาะที่ตลาดหนองมน และอีกร้อยละ ๓.๕ จะตระเวนขายของไปทั่วภายในจังหวัดชลบุรี

กลุ่มหาบเร่บนชายหาดส่วนใหญ่มีลักษณะของครอบครัวเดี่ยว แต่เป็นครอบครัวใหญ่พอสมควร เพราะมีสมาชิกในครอบครัวตั้งแต่ ๔-๖ คนขึ้นไปถึง ร้อยละ ๕๕.๑ อย่างไรก็ตาม โดยเฉลี่ยแล้วครอบครัวคนหาบเร่จะมีลูกเพียงครอบครัวละ ๒ คน

เราจะพบว่า ยังมีบางครอบครัวมีลูกมากกว่า ๒ คน เนื่องจากเห็นว่า “ลูกมากก็อยู่ของเค้าได้” แต่มีข้อจำกัดเพราะ “ลูกมากไปจะไม่มีคนเลี้ยง ย้ายย้ายไม่รับเลี้ยงแล้ว” และมีค่าเล่าเรียนสำหรับครอบครัวมีลูกมากกว่า “ลูกสามารถขายของบนชายหาดเก็บเงินเรียนลูกได้”

นอกจากนี้ พบว่า ถึงแม้เทศบาลจะไม่มีระเบียบจำกัดเวลาการขายของกลุ่มหาบเร่บนชายหาดบางแสน แต่โดยส่วนใหญ่แล้ว (ร้อยละ ๗๐.๕) จะทำงานในช่วง ๗.๐๐-๑๕.๐๐ น. ซึ่งนับรวมเวลาการเตรียมการขายและการเก็บข้าวของไม่ต่ำกว่า ๒ ชั่วโมง ในกรณีวันธรรมดา (จันทร์-ศุกร์) อาจจะเริ่มขายตั้งแต่ ๑๐.๐๐ น. เป็นต้นไป เพราะวันจันทร์ถึงศุกร์นักท่องเที่ยวไม่หนาแน่นเท่ากับวันเสาร์และวันอาทิตย์

กลุ่มหาบเร่อีกร้อยละ ๑๘.๕ ไม่มีเวลาขายของแน่นอน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นกลุ่มหาบเร่ที่มีอาชีพประจำอยู่แล้ว เช่น ทำงานโรงงาน ลูกจ้างในหน่วยงานราชการ ข้าราชการ กลุ่มเหล่านี้เห็นว่า “ดีกว่าอยู่เปล่า ๆ” เพราะไม่ทำอะไรขายของได้มากหรือน้อยก็มีเงินเหลือ นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มหาบเร่บางกลุ่มขายของถึง ๔ หุ่หรือเที่ยงคืน พวกนี้มัก “ออกบ้ายเล็กคึก” ดังนั้นจึงต้องขายของให้หมดก่อนจะกลับบ้านไปนอน

นอกจากนี้ ยังพบอีกว่ากลุ่มหาบเร่บนชายหาดบางแสนเกือบทั้งหมดถึงร้อยละ ๕๒.๑ จะทำงานขายของทุกวัน ตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันอาทิตย์ มีคนทำงานวันเสาร์และอาทิตย์เพียงร้อยละ ๗.๕ เนื่องจากเป็นกลุ่มหาบเร่ที่มีงานประจำทำอยู่แล้ว

๕.๓ ชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มหาบเร่

เมื่อพิจารณาในภาพรวมจะพบว่า กลุ่มหาบเร่บนชายหาดบางแสนมีฐานะทางเศรษฐกิจแบบ “พอเพียง” คือ “ไม่จน ไม่รวย” แต่อาจถือได้ว่าเป็นคนด้อยโอกาสทางสังคม กล่าวคือ เมื่อพิจารณาในแง่ฐานะทางเศรษฐกิจ ข้อมูลจากการสำรวจชี้ให้เห็นว่ากลุ่มหาบเร่ถึงร้อยละ ๖๘.๘ มีรายได้ส่วนตัวเกิน ๓๐๐ บาทต่อวัน ในขณะที่ใช้จ่ายส่วนตัววันละไม่เกิน ๓๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๘ และถ้าพิจารณาในระดับครอบครัวก็จะพบเช่นเดียวกันว่า ในขณะที่ครอบครัวถึงร้อยละ ๘๓.๓ มีรายได้รวมกันไม่เกิน ๕๐๐ บาทต่อวัน แต่จะใช้จ่ายในวงเงินเดียวกันถึงร้อยละ ๘๔

ดังนั้น เมื่อเกิดสถานการณ์วิกฤติเกี่ยวกับการใช้จ่ายในครอบครัว ได้แก่ เมื่อมีคนเกิดเจ็บไข้ได้ป่วย หรือช่วงที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียนของบุตร รวมถึงการเอาเงินไปเล่นการพนันหรือแทงหวย ครอบครัวของผู้หาบเร่จึงต้องกู้ยืมมาใช้จ่ายเพิ่มเติมจนในปัจจุบันพบว่า มีครอบครัวผู้หาบเร่ถึงร้อยละ ๔๕.๔ คิดหนี้สินตั้งแต่หมื่นบาทจนถึงหลักแสนบาท การกู้ยืมของกลุ่มหาบเร่ส่วนใหญ่กู้เงินนอกระบบโดยเสียดอกเบี้ยถึงร้อยละ ๑๐-๒๐ บาทต่อเดือน และผ่อนให้แก่นายทุนเงินกู้เป็นรายวัน

เมื่อพิจารณาชีวิตทางสังคมจะพบว่า กลุ่มหาบเร่ในภาพรวมมีลักษณะเป็นผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากมีกลุ่มหาบเร่ถึงร้อยละ ๘๓ จบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาภาคบังคับ ส่วนที่เหลือจบในระดับมัธยม

ศึกษา และมีคนจบปริญญาตรีเพียง ๑-๒ คน ในกรณีของผู้จบปริญญาตรีแล้วมาหาบเร่ขายของบนชายหาดบางแสนนั้น ถือเป็นข้อบกพร่องสำหรับบัณฑิตที่อยากทำงานอิสระ เนื่องจากผู้จบปริญญาตรีเหล่านี้ไม่พึงพอใจต่อภาวะกดดันในการทำงานของบริษัทธุรกิจ นอกจากนี้สถานการณ์วิกฤติเศรษฐกิจปัจจุบันส่งผลกระทบต่อให้บริษัทธุรกิจก็ไม่ค่อยมีการจ้างงานอีกด้วย

๓.๓.๑ กรณีศึกษาหาบเร่ขายของเบ็ดเตล็ด

กรณีศึกษา “ลุงกลม” โชติสุวรรณ อายุ ๕๐ ปี สะท้อนถึงตัวตนของกลุ่มหาบเร่ประเภทขายของเบ็ดเตล็ดบนชายหาดบางแสน

ลุงกลมถึงแม้จะแขนขาทั้งสองข้างจากการถูกรถไฟทับเมื่ออายุ ๖ ขวบจนไม่มีโอกาสเรียนหนังสือเลย แต่ลุงกลมในวันนี้ยังสามารถขายสลากกินแบ่งรัฐบาลและของขบเคี้ยวแก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชายหาดบางแสนได้จำนวนมาก ลุงกลมอ้างว่าเคล็ดลับความสำเร็จในการขายของอยู่ที่การใช้คำพูดอย่างตรงไปตรงมากับผู้ซื้อในเวลาที่เหมาะสม ลุงกลมประกาศว่า “ผมไม่จน” เพราะอ้างว่ามีรายได้ถึงเดือนละประมาณสามหมื่นบาทจากการทำงานอย่างหนัก “ตั้งแต่หกโมงเช้าถึงตีสาม” แต่ลุงกลมกับบอกผู้สัมภาษณ์ว่า “ไม่มีเงินเก็บ” เพราะต้องใช้จ่ายในครอบครัวแบบเดือนชนเดือน ลุงกลมได้ประมาณการณค่าใช้จ่ายรายการต่าง ๆ ในแต่ละเดือน ดังนี้

๑. ค่าอาหาร	๖,๐๐๐ บาท
๒. ค่าใช้จ่ายของลูก ๆ	๕,๐๐๐ บาท

๓. ค่ำมือถือ	๔,๐๐๐ บาท
๔. ค่ำผ่อนมอเตอร์ไซค์	๒,๐๐๐ บาท
๕. ค่ำแชร์	๓,๐๐๐ บาท
๖. ค่ำเหล้า	๔,๐๐๐ บาท
๗. ค่ำน้ำค่าไฟ	๑,๐๐๐ บาท
๘. ค่ำเช่าบ้าน	๕,๐๐๐ บาท

ดังนั้น ลูกกลมจึงเป็นตัวแทนของกลุ่มหาบเร่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่เรียกว่า “ไม่จนไม่รวย” แต่ด้อยโอกาสทางสังคมจากการที่ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือเลย สถานการณ์เศรษฐกิจพอเพียงและ โอกาสทางสังคมในปัจจุบันสามารถเห็นได้ชัดเจนขึ้น เมื่อเปรียบเทียบประสบการณ์ความยากจนและความด้อยโอกาสของลูกกลมในอดีต กล่าวคือ หลังจากที่ถูกรถไฟทับเมื่ออายุ ๖ ขวบ ในช่วงที่แม่กับพ่อเลี้ยงรับจ้างขนห่มอนรถไฟแล้ว พ่อเลี้ยงและแม่ได้พาลูกกลมไปขอทานที่ประเทศลาวเป็นเวลา ๖ ปี รายได้จากการขอทานที่ลาวทำให้ครอบครัวลูกกลมสามารถนำเงินมาลงทุนทำรถสามล้อที่ขอนแก่น กิจการดังกล่าวได้ขยายตัวจนมีรถสามล้อถึง ๕๐ คัน แต่ลูกกลมบอกว่าเงินลงทุนก็ต้องหมดไปจากการชอบเล่นแทงม้าของพ่อเลี้ยง

สภาพเช่นนี้ทำให้ลูกกลมทนไม่ไหว ดังนั้น จึงได้หนีครอบครัวมาอยู่ที่กรุงเทพฯ เมื่ออายุ ๑๗ ปี ในกรุงเทพฯ ลูกกลมตระเวนขอทาน และปักหลักอยู่ที่ประตูน้ำโดยพักอาศัยอยู่ในสลัมในบริเวณดังกล่าวเป็นเวลาถึง ๒๐ ปี

หลังจากที่ถูกจับและรบกวนจากเจ้าหน้าที่สถานสงเคราะห์อย่างหนัก ลูกกลมจึงได้ย้ายมาขอทานที่พญาเป็นเวลาถึง ๕ ปี แต่ก็ยังโดนจับข้อหาขอทานอยู่เสมอ

ประสบการณ์การถูกจับทำให้ลูกกลมต้องตกอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องเลือกระหว่างการเป็นขอทานที่ต้องเสี่ยงกับการถูกจับไปอยู่ในสถานสงเคราะห์กับการดำรงชีวิตอยู่ภายนอกตามปกติ แต่สภาพในสถานสงเคราะห์ เช่น สถานสงเคราะห์ธัญบุรีเป็นสภาพที่ลูกกลมไม่อาจทนรับได้ เช่น

“น้ำเย็นไม่ได้กิน”

“ของหวานมีแต่ถั่วเขียวคั่วมน้ำตาล”

“อาหารมีแต่กระดูกไก่”

“นายเข้าไปตรวจ ต้องตอบว่าดีหมด”

“ที่อยู่สกปรกมาก เนื้อตัวมีแก้มตุ่มและผื่นคัน”

“ไม่มีคนมารับออกไป ก็ต้องอยู่ตลอดชีวิต แย่ยิ่งกว่าคิดทุกอย่าง”

ดังนั้น ลูกกลมเลือกที่จะเลิกขอทานและมาขายของที่ชายหาดบางแสนมากกว่าจะเสี่ยงกับการถูกจับส่งเข้าไปอยู่สถานสงเคราะห์ ถึงแม้ว่า “ขอทานดีกว่าขายสลากกินแบ่งรัฐบาล บางวันได้วันละสองพัน แต่ขายของได้แค่ไม่กี่ร้อย”

ในปัจจุบันชีวิตของลูกกลมได้รับการอุปถัมภ์ให้ขายสลากกินแบ่งรัฐบาลและของขบเคี้ยวที่หาดบางแสนด้วยการมีใบอนุญาตอย่างถูกต้องจากเทศบาลเมืองแสนสุข ถึงแม้ลูกกลมมีทะเบียนบ้านอยู่จังหวัดร้อยเอ็ด

๓.๓.๒ กรณีหาบเร่ขายอาหารทะเล

คุณจรรยา เน้นอุดร หรือ “พี่ไก่”

ผู้ขายออกสามสอกที่หันมาขายปูคั่ว เป็นกรณีศึกษาที่ชี้ให้เห็นถึงการต่อสู้ของพ่อค้าหาบเร่หรือ “หาบแช่” บนหาดบางแสน

พีโก่ได้เรียนหนังสือแค่ ป. ๔ เนื่องจากต้องเลี้ยงดูและส่งเสียน้องเรียนถึง ๕ คน การทำงานครั้งแรกเริ่มต้นจากการเป็นลูกจ้างขายของชำในตลาด ต่อจากนั้นพีโก่เล่าว่าได้รับการชักชวนจากคนรู้จักให้ไปร่วมเป็น “หุ้นส่วน” กิจการวิ่งรถเมล์ โดยพีโก่เป็นผู้ออกแรงกายเป็นทุน กล่าวคือ เจ้าของรถเป็นผู้ชักชวนและมีลูกชายเป็นคนขับ ส่วนพีโก่เป็นกระเป๋ารถคอยเก็บเงินผู้โดยสาร ถึงแม้จะเป็นงานที่เหน็ดเหนื่อยมาก แต่พีโก่ก็อดทนทำงานด้วยความหวังว่าจะได้รถเป็นของตัวเอง ดังคำสัมภาษณ์ของพีโก่ที่ว่า

“วิ่งรถได้วันละร้อย เหนื่อยมาก แต่ยอมรับได้เพราะเค้าให้ความหวังเรื่องรถ”

หลังจากที่พีโก่ทำอยู่ ๔ ปี ก็รู้สึกว่ามีอะไรดีขึ้นและความหวังที่จะเป็นเจ้าของรถเมล์ก็เลือนราง เนื่องจากการวิ่งรถเมล์ไม่ก้าวหน้าอย่างที่คิด และหาเงินได้เท่าไรก็เป็นของเจ้าของรถหมด พีโก่ไม่เคยได้รับผลตอบแทนอย่างผู้ชักชวนได้ตกลงกันไว้ เมื่อความหวังต้องสลาย พีโก่รู้สึกว่าถูกหลอกเรื่องจะได้รถเป็นของตัวเอง ดังนั้น จึงสัญญากับตัวเองว่าจะไม่ทำงานเกี่ยวกับรถอีกทั้ง ๆ ที่ “รักรถมากเลย เกิดมาก็คิดแต่รถ”

ความผิดหวังได้พาพีโก่มาอยู่บางแสนเหมือนวนิพกพนันจร คือ ไร้รายได้เป็นทีนอน และ “เอาเสื้อผ้าใส่ถุงพลาสติก จ้างเค้าชักตอนเช้า” ตอนแรก ๆ เมื่อเริ่มมาประกอบอาชีพหาบเร่ขายของนั้น พีโก่ต้องฝืนกับความรู้สึกว่าเป็นผู้ขายออกสามสอกไม่น่าจะมาหาบเร่ขายของจนกระทั่งเมื่อมีคนมาดูถูกตัวเองว่าทำไม่ได้ พีโก่จึงเกิดแรงฮึดเดินขายของจนกลายเป็นความ

เคยชินมาจนถึงปัจจุบัน

หลังจากที่เดินขายของเป็น “หาบเร่” โดยไม่มีใบอนุญาตจากเทศบาลเมืองแสนสุขเป็นเวลา ๔-๕ ปี เนื่องจากเทศบาลอ้างว่ามีคนหาบเร่มากเกินไป เหตุการณ์ในชีวิตเปลี่ยนแปลงไปเมื่อพีโก่พบกับพี่รากร อันช่วย แม่ค้าหาบเร่ผู้ร่วมอาชีพเดียวกันและกลายมาเป็นภรรยาในปัจจุบัน พีโก่จึงได้มีโอกาสใช้บัตรอนุญาตหาบเร่ขายอาหารทะเลของภรรยามาเป็นเกราะป้องกันอาชีพหาบเร่ของตัวเอง

ชีวิตพีโก่เป็นอยู่ดังเช่นปัจจุบันเมื่อได้รับการเอื้อเฟื้อพื้นที่ขายของจาก “พี่ฝน” เจ้าของลือคเตียงผ้าใบ ดังนั้น พีโก่จึงกลายมาเป็น “หาบแช่” ขายปูม้าต้มโดยไม่ต้องเดินหาบเร่อีกต่อไป

ดังนั้น ในปัจจุบันชีวิตของพีโก่จึงอยู่ในขั้นเริ่มต้น รายได้จากการขายปูม้าต้ม ต้องกันไว้เป็นทุนในการซื้อวัตถุดิบ (ปูสด) เพื่อขายในวันต่อไปที่เหลือเพียงเล็กน้อยก็จะใช้ไปค่าใช้จ่ายส่วนตัวและซื้อของใช้ประจำบ้านโดยเริ่มจากการซื้อเข้าบ้านที่ละชิ้น

๓.๓.๓ กรณีหาบเร่ขายของที่ระลึก

กรณีศึกษาของ คุณสมพิศ บุญช่วย ชี้ให้เห็นถึงความพยายามของผู้ประกอบการรายย่อยที่จะแก้ปัญหาความคืบโอกาสทางการศึกษาของตนเองโดยมุ่งความหวังไปสู่คนรุ่นลูก

คุณสมพิศ อายุ ๒๘ ปี จบการศึกษามัธยมปีที่ ๓ คุณสมพิศมีภูมิลำเนาเดิมเป็นคนพานทองแต่ย้ายมาอยู่ที่บางแสนเพราะมีแฟนเป็นคนบางแสนก่อนมาทำอาชีพหาบเร่ขายของที่ระลึก คุณสมพิศเป็นพนักงานขายอยู่ที่ห้าง

แหลมทองศรีราชา แต่เมื่อมีลูก ๒ คน ทำให้ประสบปัญหาการทำงาน ดังนั้น คุณสมพิศจึงหันมาขายของหาบเร่บนชายหาดบางแสน คุณสมพิศและสามีช่วยกันทำงานหาเงินเลี้ยงครอบครัวโดยการขายของชำรายตามชายหาด ทั้งคู่ไม่ได้มีอาชีพเสริมอะไรจึงถือว่ามีอาชีพขายของนี้เป็นอาชีพหลัก

คุณสมพิศให้สัมภาษณ์ว่า ในช่วงแรกที่ทำอาชีพขายของที่ระลึกก็ไม่ประสบปัญหาอะไรนัก แต่ปัจจุบันก็เริ่มรู้สึกที่ค้าขายได้น้อยลง เนื่องจากมีพ่อค้าแม่ค้ามากขึ้นทั้งทางเทศบาลเมืองแสนสุขก็เข้มงวดเรื่องกฎระเบียบต่าง ๆ ทำให้ค้าขายได้น้อย นอกจากนี้ ยังปรากฏว่ามีพ่อค้าแม่ค้าเถื่อนที่ไม่ได้ทำใบอนุญาตเข้ามาแย่งค้าขาย

ดังนั้น ในปัจจุบัน คุณสมพิศ จึงมีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย เนื่องจาก ตอนนี้เป็นหนี้อยู่ประมาณ ๙,๐๐๐ บาท การเป็นหนี้เกิดจากเวลา รับของมาขายก็ใช้เครดิตรับของมาก่อน ถ้าขายไม่ได้กำไรก็ต้องเป็นหนี้เขาไปก่อน รายจ่ายอีกอย่างหนึ่งเกิดจากเล่นหวยใต้ดินเพราะคิดว่าอยากรวยทางลัดจากการ ได้เงินเป็นก้อน รายได้ที่ขายได้ในแต่ละวันก็ประมาณ ๓๐๐-๔๐๐ บาท ต่อวัน ถ้าเป็นช่วงเทศกาลหรือวันเสาร์วันอาทิตย์ ที่คนเที่ยวเยอะมากจะได้มากขึ้นเล็กน้อย ส่วนรายจ่ายก็ใช้ประมาณ ๑๐๐-๒๐๐ บาทต่อวัน ส่วนใหญ่จะเป็นค่ากิน ค่าทั่วไป ค่าขนมลูก ๆ ถ้าดูรายได้รายจ่ายแล้วคุณสมพิศน่าจะมีเงินเก็บบ้าง แต่ในความเป็นจริงไม่มีเงินเหลือเลยเพราะต้องใช้เงินก้อนในกรณีจำเป็น เช่น ค่าหมอของลูกที่ต้องกู้มาจากคนรู้จักหรือจากญาติซึ่งจะไม่

เสียค่าดอกเบี้ย

ความด้อยโอกาสทางสังคมของคุณสมพิศเกิดจากทางบ้านมีฐานะยากจนจึงไม่สามารถที่จะเรียนต่อได้ แต่ด้วยความรักเรียน ดังนั้น เมื่อหาเงินได้จึงลงสมัครเรียนที่การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.)

เมื่อพูดถึงสวัสดิการทางด้านการศึกษา คุณสมพิศไม่ต้องการให้หน่วยงานไหนมาช่วยเหลือทางด้านการศึกษากับตนเอง นอกจากนี้ อยากให้ทางราชการเข้ามาช่วยเหลือเรื่องโอกาสทางการศึกษาของบุตรมากกว่าเพราะไม่แน่ใจว่าจะมีความสามารถให้บุตรเข้าเรียนต่อที่ไหนได้บ้าง คุณสมพิศคิดว่าตัวเองไม่มีเส้นสายอะไรหรือคนใหญ่คนโตที่จะพอช่วยฝากลูกเข้าเรียนได้ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ถ้าอยากจะให้ราชการช่วยเหลือเรื่องการศึกษาจริง ๆ ก็คงจะช่วยเรื่องของลูกมากกว่า อย่างเราจะไปมีเส้นสายอะไรหรือคนใหญ่คนโตที่จะฝากลูกเข้าเรียนที่ใด ๆ ได้เหมือนคนอื่นเขา”

๓.๓.๔ กรณีศึกษาหาบเร่ประเภทย่ำต่าง ๆ

พีรรัตน์ กรณีศึกษาของคุณสุรัตน์ แดมมี หรือ “พี่สุรัตน์” ซึ่งให้เห็นถึงความพยายามของชีวิตแม่ค้าหาบเร่ที่พยายามเปลี่ยนอาชีพของตัวเอง แต่ไม่อาจข้ามพ้นเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดำรงอยู่ได้

พีรรัตน์ อายุ ๔๘ ปี เรียนหนังสือแค่ถึงชั้นประถมปีที่ ๔ ทั้ง ๆ ที่มีความต้องการที่จะเรียนต่อแต่ทางบ้านมีฐานะยากจนไม่มีเงินส่งเสียเลยไม่มีโอกาสได้เรียน อย่างไรก็ตาม ภายหลัง พี่สุรัตน์ก็ได้มีโอกาสเรียนเสริมวิชาชีพต่าง ๆ

เช่น เย็บเสื้อ ทำดอกไม้ แต่ก็ต้องมาทำอาชีพค้าขายที่ริมหาดเพราะเป็นอาชีพที่พอยึดถือเอาไว้ได้ในสถานการณ์ปัจจุบันจากการที่ครอบครัวทำอยู่ก่อนแล้ว นอกจากนี้ พี่สุรัตน์เองก็ไม่ค่อยมีเงินทุนในการทำอาชีพที่เรียนมาด้วย ดังคำสัมภาษณ์ของพี่สุรัตน์ที่ว่า

“อยากเรียนเหมือนกันแต่บ้านยากจนต้องออกมาทำงานช่วยทางบ้าน พอเก็บเงินได้ก็ไปเรียนวิชาชีพเสริม แต่ก็ไม่ได้ทำอาชีพอื่นเพราะใช้เงินทุนและอาชีพขายของที่หาดทางบ้านก็ทำมาอยู่แล้วไม่ต้องลงทุน พอทำ ๆ ไปแล้วก็เลยไม่อยากเปลี่ยนอาชีพ”

เมื่อถามถึงการเรียนต่อในภาคการศึกษาออกโรงเรียน พี่สุรัตน์เห็นว่าไม่รู้ว่าจะไปขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานใดเพราะตอนนั้นก็ยังไม่ค่อยรู้จักช่องทางเข้าเรียนเลย ดังนั้น จึงต้องหันมาสนใจหาเงินเลี้ยงครอบครัวมากกว่า นอกจากนี้ พี่สุรัตน์เองก็ยังไม่รู้ด้วยว่าทางราชการจะเข้ามาช่วยเหลือแม่ค้าริมหาดในเรื่องการเรียนได้อย่างไร

ชีวิตทางเศรษฐกิจในสายตาของพี่สุรัตน์ก็คือ การมีรายได้ไม่มั่นคงและบางวันก็ได้้น้อยมาก รายได้ที่ทำได้คือวันก็ประมาณ ๓๐๐-๔๐๐ บาท แต่บางวันก็ไม่ถึงอย่างเช่นวันที่ไปสัมภาษณ์พบว่าพี่สุรัตน์ยังหาเงินไม่ถึงสามร้อยเลย ส่วนรายจ่ายส่วนใหญ่ต้องใช้ในการเลี้ยงดูลูกและเลี้ยงแม่อีกคนด้วยประมาณวันละ ๒๐๐ บาท บางทีก็เป็นการซื้อของกินไปฝาก ดังนั้น จึงอยากค้าขายได้เงินมากกว่านี้สถานการณ์ในปัจจุบันยังดีที่สามียังพอมีรายได้ช่วยบ้าง แต่ถ้าบางวันสามีไม่มีงานทำก็ไม่มีเงินช่วยเหลือ

ทางบ้าน

พี่สุรัตน์เล่นหวยได้ดินบ้างแต่ไม่มากนักที่เล่นหวยเพราะอยากรวยเหมือนกับคนอื่น ถึงแม้ครอบครัวพอจะมีรายได้เหลือเก็บเล็กน้อยแต่บางครั้งต้องจ่ายออกไปเป็นเงินก้อนซึ่งต้องไปกู้เงินนอกระบบไม่ว่าจะเป็นค่าเล่าเรียนของลูกหรือซื้อของใช้ต่าง ๆ เข้าบ้าน เช่น ที่วี รถมอเตอร์ไซด์ ในปัจจุบันพี่สุรัตน์มีหนี้สินเล็กน้อยและบอกว่าถ้าวันไหนเงินไม่พอก็ไปกู้ยืมเขาเพราะ “ร้อยละยี่มีเยอะแยะไป กลัวอะไร”

การกู้เงินนอกระบบส่วนใหญ่ที่ไปกู้ก็จะเป็นเรื่องเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยไม่มีเงินก้อนไปรักษาและค่าส่งเสียลูกเรียน แต่พี่สุรัตน์รู้สึกว่าการนี้ก็ดีขึ้นบ้างเพราะมีโครงการ ๓๐ บาทรักษาทุกโรค ส่วนในเรื่องอาชีพพี่สุรัตน์ก็ไม่รู้ว่าจะให้ทางราชการช่วยเหลืออย่างไร

๓.๓.๕ กรณีศึกษาหาบเร่ขายอาหารทะเลแห้ง

กรณีศึกษาของคุณโยธิน พ่อค้าหาบเร่ขายอาหารทะเลแห้งถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีโอกาสศึกษาสูงและมีชีวิตที่พอเพียงทางเศรษฐกิจ

โยธิน อายุ ๒๒ ปี จบการศึกษาระดับปวส. สาขาวิชาช่างยนต์จากวิทยาลัยเทคนิคชลบุรีภายหลังจากจบการศึกษาแล้วไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อต้องช่วยครอบครัวทำงานเพราะสมาชิกในครอบครัวของโยธินมีทั้งหมดถึง ๘ คน ปัจจุบันโยธินสมรสเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ และมีบุตรแล้ว ๑ คน

อาชีพหาบเร่ขายสินค้าประเภทอาหารทะเลแห้งของโยธินเริ่มมาเป็นเวลา ๒ ปีแล้วหลังจากที่เคยทำงานเป็นพนักงานบริษัท

มีต๋อบิชิ จำกัด เป็นเวลา ๒ ปี ซึ่งสาเหตุที่เปลี่ยนอาชีพจากพนักงานบริษัทมาหาบเร่ขายของเนื่องจากการขาดของโยธินหาบเร่ขายของมานานแล้วแต่สุขภาพไม่ค่อยดีจนไม่สามารถออกมาขายของได้อีกประกอบกับรายได้จากการหาบเร่ขายของมากกว่าเป็นพนักงานบริษัทด้วย

รายได้จากการขายอาหารทะเลแห้งของโยธินโดยยังไม่หักต้นทุนจะได้ประมาณวันละ ๘๐๐-๒,๐๐๐ บาท ความแตกต่างของรายได้ขึ้นอยู่กับจำนวนนักท่องเที่ยวหากเป็นช่วงวันหยุดก็จะขายได้มากกว่าวันธรรมดาแสดงให้เห็นถึงความไม่แน่นอนของรายได้โดยโยธินได้กล่าวว่า “ถ้าขายมันไม่แน่นอน วันไหนมีคนมาเที่ยวมากก็ได้มาก วันไหนมีคนมาเที่ยวน้อยก็ได้น้อย”

แต่ถึงแม้ว่ารายได้จากการขายอาหารทะเลแห้งจะมีมากพอสมควร แต่รายจ่ายก็มากเป็นเงาตามตัวเหมือนกันเพราะโยธินต้องเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด กล่าวคือ รายจ่ายต่อวันไม่รวมค่าต้นทุนสินค้าคิดแล้วประมาณ ๕๐๐ บาทต่อวัน โดยส่วนใหญ่เป็นค่าอาหารสำหรับสมาชิกในครอบครัว ค่าใช้จ่ายส่วนตัว เช่น ซื้อเครื่องใช้ในบ้าน ค่าน้ำมันรถ ค่าน้ำ ค่าไฟ ดังนั้น ครอบครัวของโยธินจึงพอมีเงินเก็บบ้างสำหรับใช้ในยามจำเป็น

สิ่งที่ทำให้โยธินมีชีวิตที่พอเพียงทางเศรษฐกิจอยู่ที่กลไกและกระบวนการในการขายของหาบเร่ โยธินตอบว่าจะใช้วิธีเอาของมาขายก่อนหลังจากที่ขายได้เงินแล้วจึงหักเงินต้นทุนส่งคืนให้กับผู้ค้าส่ง เหตุที่ต้องใช้วิธีนี้นั้นโยธินกล่าวว่า “ต้นทุนมันสูงมากแต่ละอย่างก็โลเป็นร้อยทั้งนั้น ซื้อทีละเป็นหมื่นจะเอาทุนมาจาก

ไหน”

๓.๓.๖ กรณีศึกษาหาบเร่ขายขนมจากมะพร้าวเผา และข้าวหลาม

กรณีศึกษาคุณน้อม ปิ่นแก้ว หรือ “พีน้อม” แสดงให้เห็นถึงการใช้อาชีพแม่ค้าหาบเร่บนชายหาดบางแสนหารายได้เพื่อการลงทุนทางการศึกษาของครอบครัว

พีน้อม อายุ ๔๒ ปี จบการศึกษาเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ การที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อเนื่องจากฐานะทางบ้านยากจน อีกทั้งต้องช่วยพ่อแม่ทำงานและเลี้ยงน้อง ซึ่งมีมากถึง ๑๐ คน แต่พีน้อมก็เป็นคนรักการศึกษาถึงแม้ตนเองจะไม่มีโอกาสได้เรียนดังจะเห็นได้จากการส่งเสียบุตรสาวให้เรียนจนจบ ม.๖ และขณะนี้ลูกสาวของพีน้อมกำลังสอบคัดเลือกเพื่อศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา

พีน้อมนั้นภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ภายหลังจากแต่งงานกับสามีซึ่งเป็นคนชลบุรีจึงได้ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่ ต. ตาลล้อม ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๒๐ ปีแล้ว เริ่มแรกเข้ามาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ต่อมาภายหลังจึงได้เปลี่ยนมารับจ้างทำถุงก๊ว (ดวงกุ่มที่พร้อมจะนำไปเลี้ยงในบ่อใส่ถุงเพื่อขายให้กับผู้เลี้ยงกุ่ม) ร่วมกับสามี แม้ว่าพีน้อมและสามีจะช่วยกันทำงานแต่รายได้ก็ยังไม่พอ เนื่องจากต้องส่งเสียบุตรสาวให้ได้ศึกษาสูง ๆ ดังนั้น พีน้อมจึงต้องหาอาชีพเพิ่ม การรับจ้างขายขนมจากจึงเป็นทางออกของอาชีพเสริมดังกล่าว

สาเหตุที่ต้องเลือกรับจ้างขายขนมจากแทนที่จะเป็นอาชีพอื่น พีน้อมบอกว่า “เราไม่มีที่

เป็นของตัวเอง แล้วก็ไม่ได้เป็นคนพื้นที่ไม่มีบัตร ถ้าอยากขายก็ต้องรับจ้างเขาขายแล้วแบ่งเปอร์เซ็นต์เอา” หลังจากที่พื้มได้รับจ้างขายขนมจากแล้วกลับปรากฏว่ารายได้ดีกว่าการรับจ้างทำถุงก๊วยเตี๋ยอีก ดังนั้น พื้มจึงหันมาจัดการขายขนมจากเป็นอาชีพหลัก แล้วรับจ้างทำถุงก๊วยเตี๋ยวเป็นอาชีพเสริม

ปัจจุบันรายได้เฉลี่ยของครอบครัวประมาณวันละ ๒๐๐-๔๐๐ บาท ส่วนรายจ่ายนั้นก็พอ ๆ กัน รายจ่ายส่วนใหญ่ใช้เป็นค่าอาหารของสมาชิกในครอบครัว ค่าเล่าเรียนบุตร ค่าเครื่องใช้ในบ้าน พื้มจึงไม่ค่อยเหลือเก็บเท่าไรนัก ดังนั้น การกู้ยืมจึงเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ในการกู้เงินพื้มกล่าวว่า “ก็ยืมคนรู้จักกันที่เขาสนิทกับเรามาก ๆ ถ้าไม่ได้ก็ต้องกู้จากผู้ให้กู้ ถ้ากู้ก็เสียดอกเบี้ยละยี่สิบ เขาจะมากับเป็นรายวันอย่างถ้าเรากู้มา ๓,๐๐๐ บาท เขาก็จะมาเก็บเราวันละ ๑๒๐ บาท ๓๐ วัน”

๕.๔ บทบาทของรัฐในการจัดสวัสดิการ

เมื่อพิจารณาประเด็นสวัสดิการของรัฐกับกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่ของชายหาดบางแสนสามารถสรุปภาพรวมได้ว่าปัญหาหลักของกลุ่มหาบเร่ที่มีต่อระบบสวัสดิการของรัฐ คือความคิดเห็นของกลุ่มหาบเร่ที่มีต่อระบบสวัสดิการของรัฐในด้านต่าง ๆ สามารถแสดงออกมาจากคำสัมภาษณ์ต่อไปนี้ ในกรณีโครงการ ๓๐ บาท หรือนโยบายประกันสุขภาพถ้วนหน้าของรัฐบาลนายกทักษิณ ชินวัตร กลุ่มหาบเร่ส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงบริการได้ อย่างไรก็ดี ยังมีกลุ่มหาบเร่บางส่วนต้องประสบปัญหาการให้บริการของสถานพยาบาลและ

ปัญหาการไม่มีทะเบียนบ้านอยู่ในเขตจังหวัดชลบุรี จึงไม่สามารถทำบัตรรักษาพยาบาลได้ กล่าวโดยสรุปแล้ว เมื่อประสบปัญหาเหล่านี้ กลุ่มหาบเร่ส่วนใหญ่ต้องตัดปัญหาอย่างยากโดยการไปใช้บริการของคลินิกหรือโรงพยาบาลเอกชนแทน ตัวอย่างเช่น

พี่ไก่ หาบเร่ขายอาหารทะเลไม่ได้ทำบัตรรักษาพยาบาลของโครงการ ๓๐ บาท เพราะกลัวปัญหาคุณภาพในการให้บริการ ไม่ว่าจะเป็นคุณภาพของยาที่รักษาหรือพฤติกรรมการให้บริการของบุคลากรด้านสาธารณสุข

หรือลุงกลม ขายสลากกินแบ่งรัฐบาล และขนมขบเคี้ยว ไม่มีโอกาสทำบัตรรักษาพยาบาลของโครงการ ๓๐ บาท เพราะทะเบียนบ้านอยู่ที่จังหวัดร้อยเอ็ด ถึงแม้ลุงกลมจะมีบัตรประชาชนเพราะหวั่นคนพิการที่เคยใช้เป็นสวัสดิการ แต่ในปัจจุบันกลับไม่สามารถใช้ได้เพราะทางโรงพยาบาลอ้างว่าบัตรประชาชนเก่าใช้แล้ว

เมื่อพิจารณาผลกระทบในเชิงบวกของโครงการ ๓๐ บาทจะพบได้จากกรณีของพี่สุรัตน์ ซึ่งขายประเภทยาต่าง ๆ เห็นว่าโครงการ ๓๐ บาท สร้างโอกาสให้แก่ครอบครัว เนื่องจากในอดีตเมื่อครอบครัวพี่สุรัตน์เจ็บป่วยก็มักจะประสบปัญหาไม่มีเงินก้อนไปรักษา ดังนั้น พี่สุรัตน์จึงต้องไปกู้เงินนอกระบบในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ ๒๐ ต่อเดือน

กรณีกลุ่มหาบเร่ในหมู่บ้านโชคดี ซึ่งเป็นหมู่บ้านได้รับการจัดตั้งโดยตรงจากเทศบาลนั้น พบว่า มีทัศนคติที่ดีต่อโครงการ ๓๐ บาท เมื่อคนในหมู่บ้าน (คุณอ้อย ภูสว่าง) ไปคลอด

จะได้มีโอกาสเป็นเจ้านายคน ทำงานคือน้อย”

“อยากมีทุนการศึกษาให้ลูกได้เรียนสูง ๆ เพราะตนเองยากจนไม่สามารถส่งเสียได้”

“อยากเป็นเจ้าของร้านขายของชำ ในต่างจังหวัด”

“อยากมีบ้านสักหลัง รับซักรีด มีเครื่องซักผ้าซัก ๓-๔ เครื่องก็อยู่ได้”

“อยากค้าขายให้มีความมั่งคั่งมากกว่านี้ อยากขายอะไรที่มันไม่ต้องรอกคนมาซื้อเป็นวัน ๆ ไป โดยที่ต้องพึ่งพิงแค่ลูกค้าที่แวะมาซื้ออะไรที่เป็นกิจลักษณะ มีลูกค้าแน่นอน มีร้านเป็นหลักเป็นแหล่ง”

“ก็ต้องค้าขายอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ เพราะไม่รู้ว่าจะหันไปทำอะไรอีก เพราะทำเป็นอยู่อย่างเดียวและตัวเองก็เริ่มแก่แล้ว หวังแต่จะส่งลูกเรียนให้สูงที่สุดเท่าที่จะทำได้”

ส่วนความหวังสำหรับหาบเร่ที่ไม่มีบัตรอนุญาตจากเทศบาลเมืองแสนสุขก็คือ การมีบัตรทางการเพราะ “บัตรเต็มแล้ว ต้องแอบขาย” แต่ถ้าถูกจับต้องถูกปรับห้าร้อยบาท

แนวทางการได้มาซึ่งสวัสดิการและคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าในปัจจุบันในสายตาของกลุ่มหาบเร่ไม่ได้ใช้กลไกการรวมกลุ่มกันเองตามแนวนอนในรูปชมรมหรือสมาคม แต่ใช้กลไกจัดตั้งของเทศบาลภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของผู้นำท้องถิ่น ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ไม่มีการรวมกลุ่มแต่อย่างใด คิดว่าคนส่วนใหญ่ไม่เอาด้วย เพราะคิดต่างคนต่างอยู่ต่างค้าขายกันไปไม่ค่อยสนใจกัน”

“การรวมกลุ่มไม่มี คิดว่าคนส่วนใหญ่ต่างคนต่างอยู่ ไม่รู้ว่าจะไปรวมกลุ่มทำไม”

ถึงแม้จะมีพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่บางคนเห็นความจำเป็นของการรวมกลุ่มระหว่างคนอาชีพเดียวกัน แต่เงื่อนไขการทำมาหากินก็เป็นข้อจำกัดในการรวมกลุ่ม ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า

“ตอนนี้มีแม่ค้ามาก อยากให้มีการรวมกลุ่ม จะได้ช่วยเหลือกัน ไม่ตัดราคากันเอง แต่มันเป็นไปได้ยาก ต่างคนต่างขายไม่มีเวลามาสนใจใครหรอก”

แต่การรวมกลุ่มของพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่ปรากฏให้เห็นชัดเจนในหมู่บ้านโชคดี หมู่บ้านโชคดีเป็นหมู่บ้านที่เทศบาลเมืองแสนสุขจัดตั้งขึ้นโดยการอพยพชาวบ้านซึ่งอาศัยอยู่ในที่ดินของเทศบาล เนื่องจากเทศบาลต้องการพื้นที่สำหรับสร้างอาคารสำนักงานของเทศบาล ดังนั้น เทศบาลโดยการนำของนายสมชาย คุณปลื้ม (กำนันเป๊าะ) จึงได้จัดที่สำหรับเช่าให้กับกลุ่มที่ถูกอพยพให้เข้าไปอยู่ในหมู่บ้านโชคดี โดยเทศบาลเก็บในราคาเช่าถูกปีละ ๘๐-๑๐๐ บาท ต่อครอบครัว นอกจากนี้ เทศบาลยังให้การดูแลสงเคราะห์หมู่บ้านมาโดยตลอด

ในการพัฒนาหมู่บ้านโชคดีโดยใช้กระบวนการเชิงสงเคราะห์ทางเทศบาลเมืองแสนสุขได้อาศัยการตั้งกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ ให้แก่ชาวหมู่บ้านโชคดี เช่น กรรมการหมู่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจ กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น อย่างไรก็ตามก็ดี กลุ่มเหล่านี้มิใช่การรวมตัวตามแนวนอนด้วยความสมัครใจ แต่เป็นกลุ่มภายใต้การอุปถัมภ์ของผู้นำท้องถิ่น

กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่ที่อาศัยอยู่นอกหมู่บ้านโชคดีก็มีความสัมพันธ์ในแนวตั้งกับเทศบาลภายใต้การอุปถัมภ์ “กำนันเป๊าะ” ซึ่งเป็น

นายกเทศมนตรี

เทศบาลมีอำนาจทางการ (Authority) ต่อพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่โดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕ และเทศบัญญัติของตำบลแสนสุขเรื่องการควบคุมสถานที่จำหน่ายอาหารและสถานที่เสิร์ฟอาหาร พ.ศ. ๒๕๓๘ รวมถึงเรื่องการจำหน่ายอาหารในที่หรือทางสาธารณะ พ.ศ. ๒๕๓๘ บทบาทของเทศบาลที่มีต่อพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่บนชายหาดบางแสนที่สำคัญ มีดังนี้ คือ

๑. การออกใบอนุญาตและต่อใบอนุญาต โดยจะไม่สามารถโอนสิทธิได้ เว้นแต่จะเป็นลูกหลานของพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่

๒. การเก็บค่าธรรมเนียมในการหาบเร่ โดยพ่อค้าแม่ค้าจะเสียปีละ ๕๐๐ บาท

๓. การจัดประชุมใหญ่กลุ่มหาบเร่ ปีละ ๑ ครั้ง

๔. การจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่และคัดเลือกประธาน รวมถึงรองประธานกลุ่มโดยให้มีการประชุมกรรมการ ๓ เดือนต่อครั้ง คณะกรรมการฯ มีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญ คือ

- เป็นผู้นำและเป็นตัวแทนกลุ่ม
- ดูแลและรับผิดชอบสมาชิกให้ปฏิบัติตามเทศบัญญัติ กฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่เทศบาลกำหนด
- พิจารณาปรับปรุงแก้ไขและหาแนวทางในการประกอบการค้าและการบริการต่าง ๆ ของกลุ่มให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น โดยจัดประชุมกันเองภายในกลุ่ม
- เป็นผู้ประสานงานระหว่างเทศบาล

กับกลุ่มหาบเร่

- รับนโยบายจากเทศบาลไปชี้แจงให้สมาชิกในกลุ่มทราบและถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลดีต่อกลุ่มหาบเร่และทางราชการ

๕. การกำหนดเขตการตั้งวางหาบเร่และจัดระเบียบการขายของ

๖. การอบรมกลุ่มหาบเร่ให้ปฏิบัติตามหลักสุขาภิบาล

๗. การควบคุมความสะอาดโดยให้กลุ่มหาบเร่ต้องทำความสะอาดบริเวณที่ตนค้าขายอยู่หลังจากเลิกกิจการในแต่ละวัน

ในการบังคับใช้ระเบียบดังกล่าว เทศบาลใช้กลไกการกำหนดบทลงโทษหากกลุ่มหาบเร่มีการฝ่าฝืน คือ

๑. ฝ่าฝืนครั้งที่ ๑ จะว่ากล่าวตักเตือน
๒. ฝ่าฝืนครั้งที่ ๒ เปรียบเทียบปรับครั้งละไม่เกิน ๒,๐๐๐ บาท
๓. ฝ่าฝืนครั้งที่ ๓ ให้พักกิจการหรือยกเลิกใบอนุญาต

อย่างไรก็ดี ในความสัมพันธ์ทางการระหว่างเทศบาลแสนสุขกับพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่โดยผ่านคณะกรรมการกลุ่มหาบเร่นั้นไม่ค่อยมีประสิทธิภาพหรือทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงแทนกลุ่มหาบเร่ได้ ยกเว้นบทบาทในการจัดงานประเพณี เช่น งานวันพ่อ วันแม่ หรืองานวันไหล

การที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่สามารถมีความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการกับ “ก้านนเปี๊ยะ” ในฐานะผู้อุปถัมภ์ของกลุ่มหาบเร่ ดังจะเห็นได้จากบทบาทการอุปถัมภ์ของก้านนเปี๊ยะในหลายๆ ด้านด้วยกัน คือ

๑. การให้ความช่วยเหลือแก่พ่อค้าแม่

ค้าหาบเร่เป็นรายบุคคล เช่น เงินทำทุน ดังมีผู้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

“คนไปขอก็ได้”

“ขนาดออกลูก ไม่มีเงินยังขอได้เลย”

“กำนันมีบุญคุณกับแม่ค้า”

“ช่วยให้พ่อค้าแม่ค้ามีกิน”

๒. การออกเงินส่วนตัวเพื่องานสาธารณะของเทศบาล เช่น การจ้างคนมากวาดขยะตามชายหาด

๓. การติดตามพฤติกรรมของกลุ่มหาบเร่ เช่น การอบรมพ่อค้าแม่ค้า การเดินลงไปตรวจสอบการประกอบการ ดังมีผู้ให้สัมภาษณ์คือ

“คนทำท่อประปาอยู่ แก่ชื่อขนมบัวลอยไปฝาก”

๔. การให้ความคุ้มครองแก่กลุ่มหาบเร่จะพบได้จากคำสัมภาษณ์พ่อค้าแม่ค้าหาบเร่ดังนี้ “เทศบาลถ้าไม่มีกำนันจะกดแม่ค้า พ่อค้ามากกว่านี้”

“เทศกิจไม่รับสินบน เพราะนายกฯ คุณอยู่”

“เทศกิจไม่กล้าไต่ เพราะกำนันเอาเรื่อง”

“นายก ใจดี ดีทั้งพ่อทั้งแม่”

“เข้าหาได้และเป็นที่ฟังได้”

“กำนันอัธยาศัยดี ไม่เคยขู่”

ในขณะที่เดียวกันพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่ก็แสดงบทบาทเป็น “ลูกน้อง” ที่ดีของกำนันเป๊าะ ดังจะเห็นได้จากการสนับสนุนคะแนนเสียงเลือกตั้งของกำนันเป๊าะ ดังคำสัมภาษณ์ของพ่อ

ค้าแม่ค้าหาบเร่ที่ว่า

“เหมือนคนของเรา ไปเลือกทุกอย่างไปทั้งหมู่บ้าน โดยไม่มีเงิน”

“ไม่เคยได้เงินซื้อเสียง”

“เลือกเฉพาะ ส.ส. เพราะ สท.* มีพรรคเดียวให้เลือก”

๖. นโยบายท้องถิ่นและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากกรณีศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มหาบเร่ ชายหาดบางแสนในฐานะคนยากจนกว่ากลุ่มอื่น ในบางแสนเราสามารถสรุปผลภายใต้แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองได้ ดังนี้คือ

ในแง่สภาพความจนทางเศรษฐกิจ พบว่า กลุ่มหาบเร่ชายหาดส่วนใหญ่มีลักษณะ “ไม่จน แต่ไม่รวย” คือ ประมาณร้อยละ ๖๗ มีรายได้ต่ำกว่า ๓๐๐ บาทต่อวัน แต่มีรายจ่ายอยู่ระหว่าง ๑๐๐-๘๐๐ บาทต่อวัน คิดเป็นร้อยละ ๔๕ ตัวอย่างเช่น คุณสมพิศ ชายของชำร่วยมีรายได้ประมาณ ๓๐๐-๔๐๐ บาทต่อวัน ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้จ่ายเป็นค่าอาหาร ข้าวของประจำบ้านและค่าขนมลูก

อย่างไรก็ดี พบว่า ประมาณครึ่งหนึ่งของกลุ่มหาบเร่มีหนี้สินเป็นหลักหนี้ส่วนใหญ่ โดยต้องกู้เงินนอกระบบและเสียดอกเบี้ยถึงร้อยละ ๑๐-๒๐ บาทต่อเดือน และผ่อนเป็นรายวัน การติดหนี้ดังกล่าวเนื่องมาจากความจำเป็น ต้องส่งลูกเรียน การพนัน การเล่นหวย หรือเจ็บป่วยหนัก

* สมาชิกสภาเทศบาล

ในด้านสภาพความจนทางการศึกษา พบว่า มีกลุ่มหาบเร่ถึงร้อยละ ๘๓ จบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาที่เล็ลือจบระดับมัธยมมีเพียง ๑ หรือ ๒ คนเท่านั้นจบปริญญาตรี ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า กลุ่มหาบเร่ของชายหาดบางแสนมีความจนทางการศึกษา ในกรณีของผู้ที่จบปริญญาตรีแล้วมาหาบเร่ขายของนั้นเป็นข้อยกเว้นสำหรับบางกรณีที่ยากทำงานอิสระ หลังจากที่ถูกกดดันจากการทำงานในบริษัท และอยู่ในภาวะได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ ความค้อยโอกาสทางการศึกษาของกลุ่มหาบเร่นี้เป็นผลมาจากฐานะครอบครัวในอดีตและเห็นว่าการขายของจะเป็นโอกาสที่ได้เงินมาโดยตรงในระยะสั้น แทนที่จะเรียนหนังสือซึ่งต้องใช้เวลา

ในแง่สภาพความจนในโอกาสทางสังคม พบว่า ส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการของรัฐได้ เช่นในกรณีของสินเชื่อประมาณ ๑๕,๐๐๐ บาทของโครงการธนาคารประชาชนและเงินสงเคราะห์จังหวัดนั้น กลุ่มหาบเร่ไม่สามารถเข้าถึงได้เนื่องจากการขาดข้อมูลและไม่สามารถหาหลักค้ำประกันตามเกณฑ์ที่ราชการตั้งไว้ได้

ในแง่สภาพความยากจนทางอำนาจ พบว่า ไม่มีการรวมกลุ่มในรูปแบบของชมรมหรือสมาคมแต่อย่างใด เนื่องจากมีกลไกที่สำคัญคือการจัดตั้งของเทศบาลภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของกำนันเป๊าะ

กลุ่มหาบเร่ชายหาดถูกจัดตั้งโดยเทศบาลตามอำนาจหน้าที่ทางการ คือ การกำหนดระเบียบในการขายของตั้งแต่การออกใบ

อนุญาตและต่อไปอนุญาตขายของ การเก็บค่าธรรมเนียมรายปี การจัดระเบียบการขายของการควบคุมราคาให้เป็นธรรมต่อนักท่องเที่ยว การควบคุมความสะอาด รวมถึงการอบรมกลุ่มหาบเร่ ส่วนกลไกในการบังคับใช้ระเบียบที่สำคัญก็คือ เจ้าหน้าที่เทศกิจที่มีอำนาจในการจับ-ปรับพ่อค้าแม่ค้าที่ฝ่าฝืน อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ที่เป็นทางการระหว่างเทศบาลกับพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่นั้น ไม่ใช่ความสัมพันธ์ด้านหลักบนชายหาดบางแสน แต่มีความสัมพันธ์ที่อยู่เบื้องหลัง คือ ความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการแบบระบบอุปถัมภ์ กล่าวคือ กำนันเป๊าะแม้ว่าจะมีบทบาททางการเมืองเป็นนายกเทศมนตรีเมืองแสนสุข (บางแสน) แต่บทบาทในฐานะผู้อุปถัมภ์กลับมีความสำคัญมากกว่าดังคำกล่าวของพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่ที่ว่า “กำนันเข้าหาได้ และเป็นที่พึ่งได้” ดังนั้น จึงเป็นผู้มีบุญคุณในสายตาของกลุ่มหาบเร่ ในขณะเดียวกันกลุ่มหาบเร่ก็ตอบแทนด้วยการเป็นฐานเสียงที่เข้มแข็ง นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างกำนันเป๊าะและกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่ยังเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนสองต่อสอง (Dyad) ในลักษณะที่เป็นแนวตั้ง (Vertical Relationship) มากกว่าจะเป็นปัจเจกชนกับกลุ่มพ่อค้าแม่ค้า (ธีรยุทธ บุญมี, ๒๕๓๒) แต่ระบบอุปถัมภ์ในกรณีที่ศึกษานี้กลับพบว่ามีลักษณะของรูปแบบเก่า (Traditional Form) มากกว่ารูปแบบที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างความทันสมัยของไทย คือ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ได้อุปถัมภ์นั้นยังมีมิติของความสัมพันธ์ที่หลากหลายในชีวิตประจำวันและมีความผูกพันต่อกันทางด้าน

จิตใจมากกว่าทางด้านวัตถุ (Scott, 1972)

นายเชิงทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองว่า ด้วยชุมชนจากการศึกษากรณีนี้จึงได้แก่ เศรษฐศาสตร์การเมืองของระบบอุปถัมภ์ กล่าวคือ การวิเคราะห์ถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีต่อความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในที่นี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการบนฐานอุดมการณ์ของลูกพี่ที่มีพระเดชพระคุณ ในขณะที่ลูกน้องต้องมีจิตสำนึกแบบจงรักภักดี (นิธิ เอียวศรีวงศ์, ๒๕๒๕) อุดมการณ์แบบอุปถัมภ์เช่นนี้ตั้งอยู่บนฐานเศรษฐกิจของผู้ผลิตรายย่อยที่มีความไม่มั่นคงในอาชีพของตนเองเพราะอยู่ในฐานะของพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่ ดังนั้น จึงต้องอาศัยฐานทางการเมืองขององค์กรปกครองท้องถิ่น โดยการเข้าไปในตำแหน่งของลูกพี่ผู้มีอิทธิพลเพื่อใช้กลไกของรัฐท้องถิ่นในการคุ้มครองให้ผู้ผลิตรายย่อยในฐานะลูกน้องมีความมั่นใจในการประกอบอาชีพมากขึ้น การที่ลูกพี่ผู้อุปถัมภ์จะสามารถเข้าไปมีตำแหน่งในองค์กรปกครองท้องถิ่นได้นั้นจำเป็นที่ชาวบ้านที่เป็นลูกน้องต้องเข้าไปช่วยเหลือทางการเมือง คือ การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้ลูกพี่โดยไม่จำเป็นต้องใช้ระบบซื้อสิทธิขายเสียง

จากสรุปผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า กลุ่มหาบเร่บนชายหาดบางแสนอาจไม่ยากจนทางเศรษฐกิจ แต่มีสภาพด้อยโอกาสทางการศึกษา ส่วนเรื่องสวัสดิการของรัฐนั้น กลุ่มหาบเร่ยังไม่สามารถเข้าถึงได้อย่างมีประสิทธิภาพนัก แต่มีวิถีทำมาหากินอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของผู้นำท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งอำนาจทางการเมืองและไม่เป็นทาง

การ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะเพื่อมีผลต่อนโยบายการจัดสวัสดิการของกลุ่มหาบเร่ดังกล่าว คือ

๑. อุปสรรคในการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐนั้นมีสาเหตุประการหนึ่งมาจากการขาดการรับรู้ข้อมูลที่เพียงพอของกลุ่มหาบเร่ ดังนั้น ควรพัฒนาระบบการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการของรัฐให้กลุ่มหาบเร่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยง่าย เช่น การใช้กลไกสื่อสารของเทศบาลเมืองแสนสุขไม่ว่าจะเป็นการใช้เสียงตามสายในหมู่บ้านหรือการใช้ระบบปากต่อปากระหว่างพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่ด้วยกันเอง

นอกจากปัญหาเรื่องข้อมูลแล้วในการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐต้องพิจารณาถึงปัจจัยทางสังคมด้วย เช่น หลักประกันในการกู้เงินมาลงทุนของโครงการธนาคารประชาชนจำเป็นต้องใช้เงินก้อนแรกสำหรับการเปิดบัญชีธนาคารออมสิน การหาเงินก้อนแรกนี้อาจจะพิจารณาช่วยเหลือซึ่งกันและกันและกันรูปแบบเงินทุนให้ยืมของเทศบาลเมืองแสนสุข

๒. ความคาดหวังสวัสดิการของครอบครัว ในระยะยาวของกลุ่มหาบเร่ คือ การส่งลูกเรียนให้จบการศึกษาในระดับสูงสามารถบรรลुได้ถ้ากำหนดเงื่อนไขที่สำคัญ คือ การจัดระบบการออมทรัพย์ในรูปสหกรณ์ของกลุ่มหาบเร่ การสร้างจิตสำนึกในการใช้จ่ายเพื่อบริโภคที่เหมาะสมเพื่อตั้งสะสมจากการเล่นการพนันหรือแทงหวยจำนวนมาก การจัดทุนการศึกษาแก่กลุ่มหาบเร่โดยมหาวิทยาลัยบูรพาในฐานะที่เป็นมหาวิทยาลัยชุมชน

๓. การสร้างระบบให้มีการเลื่อนชั้น

ทางสังคม เนื่องจากกลุ่มหาบเร่ต้องทำงานหาบเร่ตลอดชีวิตโดยไม่มีโอกาสก้าวหน้าขึ้น เช่น การสร้างเงื่อนไขให้กลุ่มหาบเร่มีโอกาสรประกอบกรในอาชีพที่ลงทุนสูงขึ้นบนชายหาด ไม่ว่าจะเป็นการขายของล้อเลื่อนหรือการทำแผงลอยหรือการประกอบการเก้าอี้ผ้าใบโอกาสในการเลื่อนขั้นนี้เป็นไปได้ในโอกาสที่เทศบาลเมืองแสนสุขวางแผนที่จะขยายชายหาดบางแสนเพื่อการท่องเที่ยวไปจบหาดบ้านท้ายคอน ดังนั้นในการประกอบการที่หาดบ้านท้ายคอน ในอนาคตควรพิจารณากลุ่มหาบเร่ที่มีอยู่เดิมได้มีโอกาสประกอบการในกิจการเป็นเจ้าของเตียง

ผ้าใบ

๔. การจัดตั้งกลุ่มในแนวราบของพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่เป็นความจำเป็นในระยะยาว ถึงแม้ว่าในปัจจุบันกลุ่มหาบเร่ถือว่าพึงพอใจกับระบบอุปถัมภ์ของผู้นำการเมืองท้องถิ่น เนื่องจากระบบอุปถัมภ์ในปัจจุบันเป็นเรื่องของตัวบุคคลมากกว่าระบบและถือว่าเป็นความสัมพันธ์ไม่เป็นทางการที่ค่อนข้างห่างทางสังคม สำหรับพ่อค้าแม่ค้าบางคนในการนี้ทางเทศบาลเมืองแสนสุขโดยการนำของนายกเทศมนตรีคนปัจจุบันควรเป็นผู้นำในการจัดตั้งกลุ่มดังกล่าวเพื่อบรรลุผลได้

บรรณานุกรม

เทศบาลตำบลแสนสุข. กองวิชาการและแผนงาน. (ม.ป.ป.). แผนพัฒนาเทศบาลตำบลแสนสุข
ระยะ ๕ ปี (๒๕๕๕-๒๕๕๙). ม.ป.ท.

ธีรยุทธ บุญมี. (๒๕๓๒). ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา สังคม
และวัฒนธรรมไทยหน่วยที่ ๑-๗. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2545, 26 สิงหาคม). คำถามถึงอนาคตของระบบอุปถัมภ์ไทย. ผู้จัดการรายวัน.
ภาณี มหาจันทร์. (2535). *ชลบุรีในประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: กองทุนสุภัทร เรืองศรีโรจน์.

_____. (๒๕๔๔). ภูมิรัฐศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับการพัฒนาชุมชน. ใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ :

เอกลักษณ์ทางศิลปและวัฒนธรรม : เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ วันที่ ๑๕-๑๖
กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ หอประชุมคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จัดโดย
มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

มหานครคอนซัลแตนท์ จำกัด, บริษัท. (๒๕๔๔). *โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาเทศบาล ๗ แห่ง
ใน จังหวัดชลบุรีอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

Scott C. J. (1972). Patron-Client Politics and Political Change in Southeast Asia. *The APSR*,
66.

แหล่งอ้างอิงบุคคล

๑. จรุง แ่งอุคร (ไก). ผู้ให้ข้อมูลประเภทขายอาหารทะเล, ๒๗ มี.ค. ๒๕๕๕.
๒. สมพิศ บุญช่วย. ผู้ให้ข้อมูลประเภทขายของที่ระลึก, ๒๗ มี.ค. ๒๕๕๕.
๓. สุรัตน์ แถ่มมี. ผู้ให้ข้อมูลประเภทส้มตำและยำต่าง ๆ, ๒๐ มี.ค. ๒๕๕๕.
๔. โยธิน (ไม่ระบุนามสกุล). ผู้ให้ข้อมูลประเภทขายอาหารทะเลแห้ง, ๑๕ มี.ค. ๒๕๕๕.
๕. นิ่ม ปิ่นแก้ว. ผู้ให้ข้อมูลประเภทขายขนมจาก มะพร้าวเผาและข้าวหลาม, ๑๕ มี.ค. ๒๕๕๕.
๖. กลม โชติสุวรรณ. ผู้ให้ข้อมูลประเภทขายของเบ็ดเตล็ด, ๑๑ มี.ค. ๒๕๕๕.
๗. ระย้า ฉลาดคำ. ผู้ให้ข้อมูลประเภทผลไม้และเครื่องดื่ม, ๑๕ มี.ค. ๒๕๕๕.
๘. โสภณ สมนึก. หัวหน้าเทศกิจเทศบาลเมืองแสนสุข, ๕ เม.ย. ๒๕๕๕.
๙. สายสมร จันทร์เกลี้ยง. ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป, ๗ เม.ย. ๒๕๕๕.
๑๐. ลำอังก์ ชลิตตาภรณ์. ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป, ๗ เม.ย. ๒๕๕๕.
๑๑. สมนึก (ไม่ระบุนามสกุล). ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป, ๑๔ มี.ค. ๒๕๕๕.